

5. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi
(11 – 14 Temmuz 2019 / Bandırma)
(UBAK)

5th International Scientific Research Congress
(11 – 14 July 2019 / Bandırma)
(UBAK)

Bildiri Tam Metin Kitabı
Proceeding Book

2

Sosyal Bilimler

Editörler / Editors

Doç. Dr. İlkey NOYAN YALMAN
Dr. Öğr. Üyesi Sibel AKOVA

Ankara 2019

Yayın Koordinatörü / Broadcaste Coordinator•
Esra TÜRE

Yayın Yönetmeni / General Publishing Director •
Dr. Öğr. Üyesi Sibel AKOVA

Editörs / Edited by •
Doç. Dr. İlkey NOYAN YALMAN
Dr. Öğr. Üyesi Sibel AKOVA

Kapak Tasarım / Cover Design
Hakan ONAT

İç Tasarım / Interior
Hakan ONAT

Birinci Basım / First Edition• ©
Eylül 2019 // September 2019-Ankara

ISBN: 978-605-7736-09-3

ASOS YAYINEVİ

1st Edition / 1.baskı: August/Ağustos 2019

Address / Adres: Çaydaçıra Mah. Hacı Ömer Bilginoğlu Cad. No: 67/2-4
MERKEZ/ELAZIĞ

Mail: asos@asosyayinlari.com

Web: www.asosyayinlari.com

Instagram: <https://www.instagram.com/asosyayinevi/>

Facebook: <https://www.facebook.com/asosyayinevi/>

Twitter: <https://twitter.com/Asosyayinevi>

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE TOPLUMSAL ALANDAKİ DEVRİMLER VE ATATÜRK'ÜN BURSA GEZİLERİ

Öğr. Gör. Gökçe SÜZGÜN
Bursa Teknik Üniversitesi

ÖZET: Uzun süren savaş yıllarından sonra 30 Ağustos 1922'de kazanılan Zaferin ardından Türk tarihi açısından yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, yeni devletin siyasi yapısına uygun olan çağdaş bir toplum yapısının ortaya çıkarılması amaçlanmış ve yeni bir devrim süreci içerisine girilmiştir. Türkiye'nin kendini yenileyerek dünyanın gelişmiş devletleriyle aynı seviyeye gelmesini hedefleyen bu devrimler, Saltanatın Cumhuriyete, ümmetten millete ve hatta kadının da ön plana çıkabildiği uygar bir toplum yapısının oluşumuna kadar büyük bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Bu büyük dönüşüm ve çağdaşlaşma sürecinde devrimlerin halk tarafından benimsenmesi ve desteklenmesi noktasında Mustafa Kemal Atatürk'ün yurt gezileri hayati bir rol üstlenmiştir. Bu süreçte Bursa, kamuoyu oluşturulması ve devrimlerin Anadolu'ya aktarılması noktasında Atatürk'ün seçtiği önemli merkezlerden biri olmuştur. Bu bağlamda toplumsal devrimlerin gerçekleştirilmesi sürecinde kent olarak Bursa'nın üstlendiği önemli rolün ortaya konulması noktasında nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerinden elde edilen arşiv belgeleri, TBMM Tutanakları, döneme ilişkin yerel ve ulusal süreli yayınlar, 1927 ve 1934 Bursa İl Yıllığı gibi kaynaklar üzerinde çalışılarak elde edilen veriler kullanılmıştır. Söz konusu çalışmada Şapka Kanunu, Kadın Haklarının Gelişimi, Soyadı Kanunu, Milli Bayramlar gibi başlıklar üzerinde durularak bir Anadolu kenti olarak Bursa'nın yeni Türk Devleti'nin doğuşu ve çağdaş Türk toplumunun oluşumu aşamasındaki önemli konum açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Bursa, Kamuoyu, Yurt Gezileri, Toplumsal Devrimler

Social Revolutions in the Early Republican Period and Atatürk's Bursa Trips

ABSTRACT: A new period had been begun just after the victory won at August 30 th 1922 as a result of the great struggle for long war years. In this period establishment of the republic and finding out of a contemporary social structure suitable for polical framework were aimed and a new revolutional

period had begun. These reforms aimed catching up the world's developed countries by renewing of Turkey itself brought up a great transformation from sultanate to republic, ummah to nation and even formation of a civilized social structure which the women is in front line together. Mustafa Kemal's homeland trips had a vital role for adoption and support of the revolution by the public. The Bursa selected by Atatürk had been one of the most important centers at forming of public opinion and transferring of the revolutions into Anatolia. Putting forth of the role taken over by Bursa as a city in the process of realizations of social revolutions the data has been used by benefiting of qualitative research methods from documents supplied from Presidential Government Archives ,minutes of GNA, local and national periodicals, and Bursa Province Yearbook. This study explains the position of Bursa as an Anatolian town in birth of the new Turkey State and formation of contemporary society under the main head lines Hat Law, Surname Law, Development of Women's Rights, National Holidays

Keywords: Atatürk, Bursa, Public Opinion, Homeland Trips, Social Revolutions

1. ŞAPKA KANUNU VE ATATÜRK'ÜN BURSA GEZİLERİ

Mustafa Kemal öncülüğünde gerçekleştirilen Türk Devriminin en önemli özelliği, devlet ve toplum hayatına bütün anlam ve biçimiyle çağdaş bir görünüm kazandırılması olmuştur. Bu değişimin yolu da, öncelikle bireylerin eğitilmesi ve Cumhuriyet değerleriyle bütünleştirilmesi olmakla birlikte; dış görünümde de değişikliği zorunlu kılmaktaydı. Bu süreçte dış görünümde değişimin sembolü ise, Şapka Kanununun çıkarılması ve Kıyafet Devrimi olacaktır. Dış görünüm konusunda değinilmesi gereken diğer bir nokta, Türk toplumunun Osmanlı klasik çağından itibaren çok değişik ve çeşitli kılık kıyafet biçimlerine sahip olmasıydı. Kişilerin kıyafetlerinin mensup oldukları, dine, mezhebe ve çeşitli dinamiklere göre değişmesi, onların toplumdaki statülerine yönelik ipuçları vererek toplumsal eşitliğin sağlanmasını engelleyici bir durum ortaya çıkartıyordu. Şapka giyilmesine dair tartışmaların arttığı bir dönemde, 23 Ağustos 1925'te Kastamonu-İnebolu gezisine çıkmış ve kendisinin Kastamonu'ya gerçekleştirdiği bu ilk gezisiyle (Açıksöz, 26 Ağustos 1925) şapkayı ilk kez Türk halkına tanıtmıştır. (Kocatürk, 2007:376) Büyük Gazinin bu önemli devrimin başlangıç noktası olarak Kastamonu-İnebolu hattını seçmesinin sebebi, bu bölgenin Milli Mücadelenin sembol şehri ve Anadolu'nun önemli merkezlerinden biri olmasıdır. Mustafa Kemal, 24 Ağustos'ta Kastamonu'da Belediye önünde toplanan halk ile yaptığı konuşmasında, önce söylediklerini bir terziye onaylatarak; *uluslararası elbiselerin daha ucuz olduğunu* ifade etmiş, ardından Türk Devriminin ilerlemeye dayalı yapısına vurgu yapmıştır. (Açıksöz, 25 Ağustos 1925)

31 Ağustos 1925'te Kastamonu'dan Ankara'ya dönen Mustafa Kemal bir süre Şapka konusundaki tepkileri gözlemlemiştir; böylece toplumun şapkaya bakışını değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeyi yapmak üzere geldiği yerlerden birisi de, Türk Devriminin uygulanma sürecinde önem verdiği Bursa şehri olmuştur. 20 Eylül tarihinde şapka hakkında halkı bilgilendirmek, halkın devrime karşı olan ilgisini ve uyunu değerlendirmek üzere İzmit, Bursa, Balıkesir de içine alan bir yurt gezisine çıkmıştır.(Kocatürk, 2007:379) Mustafa Kemal'in Bursa halkıyla şapkaya dair ilk teması Bursa istikametinde mola verdiği Geçit istasyonunda olmuştur. Burada köylülerle sohbet etmiş; bizzat giydikleri şapkaları incelemiştir, bunları kendi başında denemiştir. Sohbet ettiği köylülerden, şapka konusunda hem zarif hem de daha ucuz ve sağlam olduğu cevabını alınca büyük memnuniyet duyduğu görülmektedir. (Cumhuriyet, 23 Eylül 1925) Bursalıların kendisine gösterdiği yoğun ilgiden memnun kalan Mustafa Kemal, bu gezisi sırasında Bursalı bir esnafın kendi ürettiği şapkayı hediye etmesi üzerine, yerli üretim olması şartıyla her ilden hediye bir şapka istediğini söylemiştir. (Vakit, 25 Eylül 1925)

Mustafa Kemal'e Bursa gezisi sırasında şapka hediye edenlerden bir grup ta, Türk Ocağı Bursa şubesi üyeleri olmuştur. Mustafa Kemal, yurt gezilerinde Türk Ocaklarına da yakın ilgi göstermiş, bu kurumları sık sık ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal, Ocak 1923'te Bursa'ya gerçekleştirdiği yurt gezisi sırasında, Bursa Türk Ocağını da ziyaret etmiştir. Bu gezi sırasında Ocağın, Milli Mücadele ve devrim sürecinde gerçekleştirdiği etkinlikler ve yaptığı faaliyetlere vurgu yapmış; vatansever Türk gençleri arasında bulunmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. (Vakit 24 Ocak 1923) 1925 yılında gerçekleşen Bursa gezisi de, kendisinin Türk Ocağı üyeleri ile yeniden görüşmesine vesile olmuştur.

1925 yılının 28 Eylül günü pek çok önemli gazetede, Bursa'da Türk Ocağının girişimiyle şapka lehinde büyük bir miting yapılacağı ve halkın, Büyük Kurtarıcının gösterdiği ilerlemeye dayalı kurtuluş yolunda yürümeye olan inancını, sadakatini göstererek Atasına olan şükranlarını sunacağı duyurulmuştur. (Cumhuriyet, Vakit, 28 Eylül 1925; Hâkimiyeti Milliye, 29 Eylül 1925) 28 Eylül'de düzenlenen bu miting Bursa halkının büyük katılımıyla gerçekleşmiştir. Mitinge katılanların tümü şapka giymiş; şapka bulamayanlar ise başı açık bir biçimde mitingde katılmışlardır. Bursalılar, Mustafa Kemal'in kaldığı Cumhuriyet Köşkünün önünde büyük bir kalabalık halinde toplanarak şapkanın tüm Bursa şehri tarafından kabul edildiğini kendisine göstermek istemiştir.(Soyak, 2004:69) Bu mitingde yaptığı açıklamada, Bursalıları tek bir vicdan ve bir bütün halinde görmenin kendisine büyük mutluluk verdiğini ifade etmiştir. Konuşmasının devamında, zamanında Türk Milletine fesi kabul ettirebilmek için şeyhülislamın değiştirildiğini, fetvaların çıkarıldığını; fakat artık milletin kendinden esinlendiği için bunların hiç birine ve bu gibi yönlendirmelere

ihtiyaç duyulmadığına bizzat vurguda bulunmuştur. (Hâkimiyet-i Milliye, 30 Eylül 1925) Mustafa Kemal'e göre, Türk Devrim sürecinde izlenen yolun doğru bir yol olmasını belirleyen temel unsur, milletçe beraber bu yolda yürünmesidir. Bu konudaki düşüncelerini, şu sözlerle ifade etmiştir:

“Muhterem Bursalılar, Samimiyetle ve katiyetle ifade etmek isterim ki hep beraber takip ettiğimiz yol doğrudur. Bu yol bizi saadete götürecektir. Tereddüde mahal yoktur. Takip ettiğimiz bu yolun cidden musib olduğu yine sizin hal ve sözünüzden ve âli hareketinizden bellidir. Müyesser sizsiniz. Arkadaşlar, takip ettiğimiz yol demek çimizden herhangi birimizin çizdiği herhangi bir hat değildir. Bütün efkârın muhassalasının çizdiği şahrah demektir. Onun için doğrudur musibdir. Arkadaşlar, memleketimizin her yerinde aynı hissiyat müncelidir. Fakat bu hissiyatın fiilen izhari bu gün ilk defa Bursa'da oluyor. Bunu yapan sizlere ve heyet- i tertibiyyeye kemal- i samimiyetle takdim – i tebrikat ve teşekkürat ederim. (Vakit, 29 Eylül 1925)

Mustafa Kemal'in bu açıklaması; Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, halifelğin tasfiyesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması ve ülkemizdeki İslam anlayışının hurafelerden arındırılması noktasında, uygar dünya ve Türk Milleti arasındaki engellerin kaldırılması yolunda bizzat toplumun kendisinden esinlendiğini göstermektedir. Buna göre kendisi, Millete rehberlik ederken, devrimci adımlarını bizzat halkıyla atmaktadır. Bu durum halk ve devrim lideri arasındaki bütünleşmeyi gösteren önemli bir noktadır. Bursalılar Mustafa Kemal'e olan sevgi ve şükranlarını, kendisi 29 Eylül'de Mudanya'ya geçerek şehirden ayrılırken de, yol boyunca kendisine şapkalarıyla eşlik ederek göstermişlerdir. Bursa'da Şapka giyilmesiyle ilgili yasal düzenlemenin uygulanmasına bizzat tanık olan bazı Bursalılar, halkın şapka devrimine olan ilgisi ve tepkisi hakkında gözlemlerini şöyle aktarmışlardır. Bursalı bir işadamı olan Ahmet Malcıoğlu, kendisiyle yapılan görüşmede, bu konu ile ilgili olarak *“Kılık Kıyafet Devrimi 1925'teydi. Ben zaten Rum arkadaşlarımın şapkalarına çok özenirdim. Şapka inkılâbı olduğu gün gittim, hemen o şapkalardan aldım.”* demiştir. (Yüceer, 2005:10-19)

Konya Milletvekili Refik Bey ve arkadaşlarının kanun tasarısı olarak 15 Ekim'de Meclise getirilen Şapka Kanunu 25 Kasım 1925'te yürürlüğe girmiştir. (TBMM Zabıt Ceridesi, 25 Kasım 1925) Kanunun yürürlüğe girme sürecinde, Bursalıların tepkisi ile ilgili üzerinde durulması gereken önemli bir konu da, Bursa halkını temsilen Mecliste bulunan Bursa Milletvekili Nurettin Paşa'nın kanun tasarısına karşı göstermiş olduğu tepkidir. Ancak Paşa'nın Şapka Kanunu'na karşı tutumu Bursalılar tarafından benimsenen bir tavır değildir. Öyle ki bu kanuna muhalif olarak bazı merkezlerde ortaya çıkan protesto hareketlerine karşı Bursalı gençler 8 Aralık 1925 tarihinde toplanarak bir miting gerçekleştirmiş, böylece Bursa'nın kent olarak devrimlere verdiği desteği ortaya koymuşlardır.(BCA, Fon Kodu: 30-10-0, Yer

Kodu: 102-667-6) Bursa Milletvekili Nurettin Paşa, kanun tasarısına Teşkilat-ı Esasiye kanunda yer alan: “*Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir. Her Türk hür doğar, hür yaşar. Şahsi masumiyet, vicdan, tefekkür, kelam, amel, temellük ve tasarruf ilah hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır*” gibi maddelerini kanıt göstererek karşı çıkmış ve tasarının reddini istemiştir. Ona göre, bu tasarı, hürriyetleri kısıtlayıcı nitelikte olduğundan, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ruhuna ve Cumhuriyet kavramına tezat düşmektedir.

Paşa'nın bu tutumunun Mecliste benimsenmemiş olduğu, kendisine karşı yöneltilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Kanun tasarısını hazırlayan Konya Milletvekili Refik Bey, Nurettin Paşa'ya verdiği cevapta, Milleti çağdaş ve uygar ilerleme yolundan alıkoymak üzere bazı bozguncu ve ikiyüzlülerin birçok yalan dolanlarına ve telkinlerine rağmen Bursa'nın cömert halkının şapka giyilmesi konusunda önyak olduğunu ve kendi adına bu şerefli tarihi kaydettiğini ifade etmiştir. Bu sözler üzerine Zonguldak Milletvekili Tunalı Hilmi Bey de, “*Hatta Kendi şapkalarını kendileri yapıyorlar.*” diyerek Bursa halkının kendi şapkasını kendisinin imal ettiğine vurgu yapmıştır. (TBMM Zabıt Ceridesi, 25 Kasım 1925) Mustafa Kemal de büyük Nutkunda Şapka Kanunu ile ilgili olarak, Nurettin Paşa'nın bu tutumunu eleştirmiştir. Paşa'nın “*Yasama görevi boyunca hiçbir zaman kürsüye çıkmamış ve hiçbir zaman mecliste Millet'in ve Cumhuriyet'in çıkarlarını savunmak için ağzına tek bir kelime bile almamış*” olmasına dikkat çekmiştir. Bu bağlamda bazı bölgelerde az sayıda olsa da şapka kanununa karşı ortaya çıkan tepkilerin İstiklal Mahkemeleri'nde son bulduğunu ifade ederek bu konuda takip edilen kararlı tutuma dikkat çektiğini görmekteyiz. (Atatürk, 2005:606)

2. TÜRK DEVRİMİNDE KADIN HAKLARI VE ATATÜRK'ÜN BURSA GEZİLERİ

Türkiye'nin toplumsal değişim sürecinde çağdaş topluma giden yolda en önemli atılımlar şüphesiz ki Atatürk döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Türk kadınının konumunun yükseltilmesi önemli bir sorun olarak ele alınmıştır. Cumhuriyet döneminde toplumsaldan siyasala kadar pek çok alanda değişim ve gelişim yaşayan Türk kadını, bu değişim ile modern Türkiye'nin sembolü olacaktır. Atatürk, Milli Mücadele yıllarından itibaren yaptığı konuşmalarda ve verdiği mesajlarda Türk kadınının önünün açılmasına ilişkin mesajlar vermiş; böylece toplumda kadın hakları konusunda kamuoyu yaratmayı amaçlamıştır. Türk kadınının çağdaşlaşma sürecince Atatürk, kadın haklarını 1920'li yıllarda konuşmalarında sıklıkla vurgulamış; 1930'larda ise bu konuya ilişkin düşüncelerini kararlı bir şekilde uygulamaya koymuştur.

Mustafa Kemal'in, Ekim 1922'de gerçekleştirdiği ilk Bursa gezisinde İstanbul'dan gelen öğretmenlerle Şark Sinemasında yaptığı toplantıda bulunanlara zaman zaman "Hanımlar, Beyler"; zaman zaman da, "Muallim Hanımlar, Muallim Beyler" diyerek hitap ettiğini görmekteyiz. Bu ifade biçimi Mustafa Kemal'in toplumsal hayatın her alanında kadın-erkek eşitliğine dair olan inancının bir yansıması olmakla birlikte; bütün söylemlerine kadınlara hitap ederek başlaması da toplumsal yaşamda kadına vermiş olduğu önemin başka bir göstergesidir. Büyük Gazi'nin diğer konuşmaları da göz önünde bulundurulduğunda kendisinin kadın haklarına ve özellikle kadınların toplumsal alanda, ekonomik alanda ve en önemlisi eğitim alanında hakkının teslim edilmesine ilişkin söylemleri dikkat çekicidir. Mustafa Kemal Türk toplumunun, Millet'in ilerlemesi için gerekli olan ilim ve fen alanlarının her birinde hem erkeklerin hem de kadınların eğitim görmelerinin ve mesleki bir alanda uzmanlaşmalarının zorunluluğunu dile getirmiştir. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2005:87-88)

Cumhuriyet döneminde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması alanındaki en önemli adımın 4 Ekim 1926 tarihinde Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle atıldığını görmekteyiz. Böylece Türk kadını öncelikle toplumsal yaşamın en önemli parçasını oluşturan aile hayatı içerisinde erkekle eşit haklar elde etmiş; aile hayatında eşitliğin korunması devlet güvencesine alınmıştır. (TBMM Zabıt Ceridesi, 4 Ekim 1926) Kadının toplumsal alandaki yerinin güçlenmesi bağlamında Mustafa Kemal, yine Bursa'da yaptığı bir konuşmada kadın eğitimi üzerinde önemle durmuş, kadın-erkek eşitliğinin Türk Devletinin esaslarından biri olacağını ifade etmiştir. (Hikmet, 2008:36)

Bu noktada Atatürk, aile ve toplum arasında köprü rolü üstlenen kadının her alanda eğitimini toplumun gelişimi için zorunlu olduğunu düşünmüş ve bu bağlamda hareket etmiştir. Cumhuriyet döneminde Türk kadınının eğitimi konusunda atılan ilk ve en önemli adım, 3 Mart 1924 yılında ilan edilen Tevhid-i Tedrisat kanunudur. Türk eğitimini laik milliyetçi ve demokrat bir yapıya oturtan bu kanun, kadın ve erkeklerin aynı eğitim kurumları ve aşamalarından geçmesinde dönüm noktası teşkil etmiştir. (Doğramacı, 2004:236) Atatürk'ün Türk kadınının eğitimine vermiş olduğu önemin bir göstergesi de evlat edindiği kız çocuklarının eğitimiyle bizzat ilgilenmiş olmasıdır. Atatürk'ün Türk Devrimini gerçekleştirirken yaptığı yurt gezilerinde kendisinin dikkatini çeken zeki ve korunmaya muhtaç çocukları evlat edinerek himayesi altına aldığı bilinmektedir. Bu noktada Atatürk'ün pek çok manevi evladı bulunması yanında, bunların çoğunluğunu kız çocuklarının oluşturması dikkat çekicidir. (Kara, 2004:86)

Atatürk evlat edindiği çocukların her birinin eğitimine özel önem vermiş; kız çocuklarının eğitimi, çağdaş, dünyayı takip eden bireyler olarak yetişmesini ve

onların her alanda Türk kadınına örnek olmalarını sağlamıştır. Atatürk'ün evlat edindiği ve ilerleyen yıllarda dünyanın ilk kadın savaş pilotu olması sebebiyle sadece Türk kadınlara değil, tüm dünya kadınlara örnek olan Sabiha Gökçen'in de bu kız çocuklarından biri olduğunu görüyoruz. Sabiha Hanım ile ilk buluşası da Bursa'ya yapmış olduğu bir ziyaret sırasında gerçekleşmiştir. Gökçen, IV: Bursa gezisi sırasında ulaşmış ve kendisinin okumak konusundaki isteğini ona iletmiştir. (Verel, 1994:24) Atatürk'ün kendisini evlat edinmesi ve koruması altına almasıyla birlikte Gazi ile Ankara'ya giden Gökçen ilk, orta ve Kolej öğretimini başarıyla tamamlamıştır. Havacılığa duyduğu ilgi, 1935 yılında Türkkuşu Havacılık Eğitim Merkezinin açılış töreninde yapılan planör gösterilerinden etkilenmesiyle ortaya çıkmıştır. (Milliyet, 18 Kasım 1956) Böylece bizzat Atatürk'ün teşvikiyle Türkkuşu Eğitim Merkezine kayıt olan ve havacılık eğitimi almaya başlayan Sabiha Gökçen eğitimini tamamlaması ardından ilk Türk kadın pilotu olmuş ve ilerleyen yıllarda da kariyerini başarıyla devam ettirerek dünyanın ilk kadın savaş pilotu unvanını kazanmıştır. 1936 yılında Atatürk'ün Bursa'ya gerçekleştirdiği bir başka gezide, Sabiha Gökçen de kendisine uçağıyla katılmış ve yıllar sonra doğup büyüdüğü şehre gelerek Bursalıları sevindirmiştir. (Verel, 1994:147)

6 Haziran günü Mudanya üzerinden Bursa'ya gelen Atatürk, ilk olarak Bursa'daki Türkkuşu¹ şubesini ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal'in Bursa gezilerinde ziyaret ettiği kurumlar arasında, Tayyare Cemiyeti Bursa Şubesinin de bulunduğu görülmektedir. (Bursa İl Yıllığı, 1934:6) Tayyare Cemiyeti Bursa Şubesini, 1926 yılında gerçekleştirdiği Bursa gezisinde ziyaret etmiş ve Bursa halkına seslenmiştir. (Hâkimiyet-i Milliye, 10 Haziran 1926) Mustafa Kemal, cemiyetin yaptığı çalışmalarından istenilen verim alınabilmesi için, halkın cemiyete destek vermesini zorunlu görmekte ve gittiği yerlerde yaptığı konuşmalarla halkı cemiyete yardıma teşvik etmektedir.

Bursa halkının, birçok yönden Tayyare Cemiyeti'nin çalışmalarına katkıda bulunduğunu görmekteyiz. Cemiyetin Bursa şubesinin 1933 yılında 18.791 lira olan gelirinin, kısa sürede artış göstererek 1934 yılına gelindiğinde 476, 653 lira 56 kuruşa yükselmiştir. Halk tarafından yapılan yardımlarla gelirini arttıran Cemiyet, eski ziraat mektebi civarında büyük bir hava meydanı satın almış ve bu meydanı askeri birliklere hediye etmiştir. Bunun yanında genel merkezin verdiği emirle gelişmiş bir sinema ve tiyatro binası yapılmasını sağlamış ve bu kültür kurumlarını da Bursalılara hediye etmiştir. (Bursa İl Yıllığı, 1934:6) Bunun yanında Bursa halkının Cemiyete verdiği desteğini bir boyutunu da, uçak alma kampanyasına katkısı teşkil etmiştir.

¹ Türkkuşu Bursa Şubesinin açılışı 1936 yılının Mayıs ayında yapılmıştır. Tayyare Sinemasının üst katında yer alan kurum Bursa halkından büyük ilgi görmüş; özellikle genç kızların kuruma kaydolmaları büyük takdir toplamıştır. Cumhuriyet, 7 Mayıs 1936.

Bu kampanya ile Bursa merkez kazası adına dört uçak satın alınmış ve beşinci uçağın alınmasına da hak kazanılmıştır. Bursa vilayetinin kazaları bu kampanyalar aracılığıyla birbirlerini örnek alarak Türk ordusuna uçaklar hediye etmişlerdir. (Cumhuriyetin 15. Yılında Bursa, 1938:167) Buna göre cemiyet merkez idare heyetinin aldığı karar gereğince, uçak alımları için cemiyete en çok yardım eden şehir, aile, kişi ve şirketlerin adlarının alınan uçaklara verildiğini görüyoruz. Bu isim koyma törenlerinden biri, 1926 yılında Cumhuriyet Bayramı sonrasında günlerde Bursalıların yardımlarıyla alınan uçak için yapılmıştır. Bu törende, Bursa halkının yardımlarıyla alınan uçağa “*Yeşil Bursa*” isminin verilmesi kararlaştırılmış; hava garnizonundan Bursa’ya gelen uçak Bursa şehri üzerinde turlar atarak, hem Cemiyete hem de Bursalılara olan şükranını göstermiştir. Daha sonra uçağın ziraat mektebi civarında yere inmesiyle Jandarma birliği ve sanayi okulu bandoları törene başlamışlardır. Gazetecilerin de yoğun ilgi gösterdiği bu törende, Bursa Valisi yerine vekil olarak Emrullah Bey, uçağa resmi olarak “*Yeşil Bursa-1*” adını vermiştir. Töreni izleyen gün içerisinde, Bursa Belediyesi tarafından tayyarecilere bir ziyafet verilmiş; bu ziyafetin sonunda yapılan müzayedeye Cemiyete bağış toplanmıştır. (Türk Hava Mecmuası, 1926)

Atatürk’ün Bursa’ya ulaşmasının ardından, Gökçen de, 7 Haziran günü Yeşilköy Hava Karargâhından havalanarak Bursa’ya ulaşmıştır. (Kurun 8 Haziran 1936) O günleri yaşayan ve Sabiha Gökçen’in Bursa’ya gelişine şahit olan Ahmet Malcıoğlu kendisiyle 19. 12. 2002. tarihinde yapılan görüşmede o anları ve Atatürk’le yan yana gelişini şöyle anlatmıştır: “*Bir defasında Atatürk’ün kızı vardı ya uçan Sabiha Gökçen. Bursa’ya ilk tayyare ile gelecek vilayet böyle sıralandı, bende vardım onların arasında. Ben gittim aşağıya, biraz sonrada Atatürk geldi tesadüfen yan yana olduk. Geldi Sabiha Gökçen indi ondan sonra karşıladılar. Bursa valisini yanına aldı, Bursa’nın üstünde bir dolaştılar.*”

Sabiha Gökçen’i takdir eden ve Gökçen’in geleceğin Türk kızlarının rol modeli olduğunu ifade eden Atatürk, böylece kadınların toplumsal hayatta ve iş yaşamında aşamayacakları hiçbir engel bulunmadığının altını çizmiştir. Sabiha Gökçen, kendi kişiliğinde kadınların neler yapabileceğini ispatlayarak, bir Türk kızının dünyanın ilk askeri kadın pilotu olma şerefini Türk Milletine yaşatmıştır.

Atatürk dönemi Cumhuriyet Türkiye’sinde Türk kadınının kazandığı haklar arasında siyasal hayata katılım da önemli yere sahip bulunmaktadır. (Gökçimen, 2008:5) Türk Kadını, 3 Nisan 1930’da, Belediye Kanununun sağladığı haktan yararlanarak ilk kez yerel seçimlerde oy kullanmıştır. Yerel seçimler sonrasında Türk kadınının siyasal alana katılımının ikinci adımı ise Ekim 1933’te Köy Kanununun 20 ve 25. maddelerinin değişmesiyle atılmıştır. Böylece kadınlar, köyde muhtar ve ihtiyar heyetini seçmek ve seçilmek hakkını elde etmişlerdir. Son olarak da, 1934 yılında

1924 Anayasası'nda yapılan değişikliklerle Türk Kadını milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmiş; Yıllardır ihmal edilmiş olan siyasal haklarına kavuşarak çağdaş dünya düzeni içerisindeki yerini almıştır.(Doğramacı, 2004:238) Modern Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadınlara siyasal hakların tanınması, siyasal modernizasyonun doğal bir sonucu olmuştur. Bu sürecin tamamlanmasıyla siyasal haklar bağlamında, kadın ve erkek eşit hale getirilmiştir.

Böylece “*Ulus Egemenliği*” kavramı, bütün halkı kapsayacak şekilde siyasal katılımın alanı, doğalsınırlarına ulaştırılmış ve demokrasinin temel göstergelerinden biri olan seçme ve seçilme eşitliği sağlanmıştır. (Yüceer, 2008:145) Türk Kadınının siyasal haklarına kavuşması ardından 8 Şubat 1935 yılında yapılan Milletvekili seçimlerinde 17 kadın, milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmeye hak kazanmıştır. Bu sayı daha sonra yapılan ara seçimlerde meclise bir kadının daha katılmasıyla bu sayı 18'e ulaşmıştır. 1935 seçimlerinde Meclisin V. Yasama dönemine girme hakkı kazanan kadın milletvekillerinden biri de, Bursa'nın İnegöl ilçesinde yaşayan, mesleği çiftçilik olan Şekibe İnel Hanımdır. Bursa'yı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil eden ilk kadın milletvekilimiz Şekibe Hanım İstanbul Kız Sanayi Mektebi mezunu olup, tahsilini Alman Mektebinde tamamlamıştır. (TBMM Albümü, 2010:248) Ayrıca mecliste V. dönem boyunca Ziraat Encümeninde görev yapan Şekibe İnel, seçim bölgesi olan Bursa'nın da sorunlarıyla ilgilendiğini görüyoruz. 1935 yılında Bursa'ya dair hazırladığı raporda, önemli tarihi bir merkez olan İznik'in turizme kazandırılmasının önemine değinmiş ve Bursa'daki bazı okulların acilen tamir edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca raporunda Bursa'nın ilçelerine dair bilgiler vermiştir. (Duruoğlu, 2007:79)

3. SOYADI KANUNU VE ATATÜRK'ÜN BURSA GEZİLERİ

Yeni Türk Devletinde 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilan edilmesi ardından, çağdaş bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. Bu süreçte ön plana çıkan ilke Halkçılık olmuştur. Halkçılık, toplumu oluşturan bireyler arasında hiçbir fark gözetmemek, toplum içinde ayrıcalıkları kabul etmemek, halkı tek ve eşit bir yapı olarak görmek olarak tanımlanmaktadır. (Özkaya, 2004:67) Türk Devrimi, Halkçılık ilkesinin bir sonucu olarak ailelere, aşiretlere, bey, paşa, paşazade, hacı, hafız, molla, hazret unvanlarıyla tanınan ve çevrelerindeki halk üzerinde oldukça etkili olan kişilere ayrıcalık tanımamıştır. Bu durum devletin Halkçılık prensibinden kaynaklanan bir uygulama olduğu gibi, aynı zamanda otoriteyle de ilgidir. (Kili, 1995:203) Dolayısıyla Soyadı Kanunu, halk üzerinde nüfuz kuran ve böylelikle onu yönlendirebilecek olan kimselerinin zararlı etkilerini de ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Türklerde gelenek olarak her ailenin bir isme sahip olduğu biliniyorsa da bu durumun yeterli

görülmeyle Soyadı Kanunu 24 Haziran 1934 tarihinde kabul edilmiştir. (Avşar ve Kaya, 2013:75)

Ancak Soyadı Kanununun kabulü sürecinde 16 Haziran 1934'te TBMM'ye yapılan kanun teklifinin ardından 18 Haziran 1934'ten itibaren Mecliste yoğun tartışmalar ortaya çıkmıştır. (Özkaya, 2004:79) Bu tartışmalarda Soyadı Kanununa en çok tepki gösteren Milletvekillerinden biri de Bursa Milletvekili Refet Canitez olmuştur. Refet Bey, TBMM'de bu kanununa ilişkin tartışmalarda ilk sözü alan kişi olmuş ve yaptığı konuşmada; *“Türkiye’de mevcut halkın %95”*inde muhakkak aile ismi olduğunu ve bunun %80’inin tescil edildiğini ifade ederek Meclise şu öneriyi sunmuştur:

“Bir defa nüfus sicillatında kaydedilmiş olan aile isimleri başka muameleye hacet kalmaksızın mecburen kullanılın. Resmi muamelede kullanacak, imzasında kullanacak. Bunlar % 85, % 90’ını teşkil eder. Mütebakisi aile ismi mevcut olup, ta şimdiye kadar tescil ettirmemiş olanlar. Bunlar da herhangi bir vesika ile mesela, şöyle bir tapu senedim vardır, yahut mahkemeden şöyle ilamım vardır. Burada aile ismim şöyledir der. Bu vesikalara istinaden nüfus dairelerinde tescil yaptırırlar. Bunun haricinde üçüncü kısım vardır ki, şimdiye kadar hiç aile ismi kullanmamış olanlar. Bunlar da pek cüzidir. %3 ve 5 arasındadır. Onlar da doğrudan doğruya bir beyanname yapar, o beyannameyi tasdik ettirir ve tecil ettirirler.” (TBMM Zabıt Ceridesi. 18 Haziran 1934, s.222)

Bu konuşma üzerine söz alan Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya ise, Refet Bey’in konuşmasının girişi ile sonucu arasındaki bağlantıyı anlayamadığını ifade etmesinin ardından, kanunun çıkış amacını net bir biçimde ortaya koyan şu konuşmayı yapmıştır:

“...Türklerin aile ismi vardır, zaten yok diyen yoktur, fakat kullanmıyorlar. Bu kanunun maddesi, Türkleri bu adları kullanmağa mecbur edecektir. Soyadı olan onu kullanacak, olmayan da kendine yeni bir ad bulacaktır. Türkler, kendi asıl adlarını unutmuşlar ve bir takım sıfatlar kullanmışlardır. Müftüzade... her kazada bir müftü olduğuna göre ve her müftünün yirmi beş sene yaşadığını farz edersek bir asırda dört müftü sülalesi ve her müftünün de beşer çocuğu olduğunu kabul edersek, bir kazada yirmi tane müftüzade olacaktır. Buna mukabil şehzade, binbaşızade, kaymakamzade, valizade diye namütenahi bir takım sıfatlar takarak kendi asıl isimlerini unutmuş olanlar çoktur. Hatta sarayın verdiği adları kullananlar da vardır. Bunları kırtarmak istiyoruz.” (TBMM Zabıt Ceridesi. 18 Haziran 1934, s.223)

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde bu kanuna ilişkin ikinci toplantısı ise, 21 Haziran 1934 tarihinde yapılmıştır. Bu oturumda kanunun üçüncü maddesi üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Kanun teklifinde geçen; *“Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleriyle umum edeplere uygun olmayan veya iğrenç ve*

gülünç olan soyadları kullanılmaz” ifadesi muğlâk bulunarak neyin bu kapsam içerisinde girip, kimin bu nitelermelere karar vereceği konusunda itirazlarda bulunulmuştur. İçişleri Bakanı Şükrü Bey, kendisine bu konuda yöneltilen sorulara cevap vermiş, “*Kanunun maksadının fiilen artık olmasa da hayallerde var olan ve haricinde yakın zamanlara kadar istifade ettiği ayrılıkları kaldırmak*” olduğunu belirtmiştir. (TBMM Zabıt Ceridesi. 21 Haziran 1934, s.246) Oturumun devam eden aşamalarında kanuna ilişkin diğer maddelerinde görüşülmesi ardından Soyadı Kanunu kabul edilmiştir. (TBMM Zabıt Ceridesi. 21 Haziran 1934, s.259)

Kanunun kabul edilmesiyle dönemin gazeteleri, ailelerin soyadı alımı konusunda kampanyalar başlatarak halkı bu konuda seferber etmişlerdir. (Avşar ve Kaya, 2013:80) Bu bağlamda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İsmet Paşa'nın verdiği kanun teklifi sonrasında 25 Kasım 1934 tarihinde aldığı kararla Mustafa Kemal'e “*Atatürk*” soyadını vermiştir. (TBMM Zabıt Ceridesi. 25 Kasım 1934, s.35). Daha sonraki günlerde meclis, “*Atatürk*” soyadının sadece Mustafa Kemal'e ait olmasına “*Atatürk*” isminin ön ad veya soyadı olarak kimse tarafından kullanılmamasına ilişkin bir karar vermiştir. (Avşar ve Kaya, 2013:81)

Türk toplumunda eşitliğin sağlanması ve kişilerin ayrıcalıklarının kaldırılması sürecinde ağa, bey, efendi, paşa, hacı, hafız, molla, hanımefendi vb. üstünlük bildiren ve bir sınıf farkı anlayışını ortaya çıkarabilecek kullanımlar da, 26 Kasım 1934'te TBMM'nin aldığı kararla yasaklanmıştır. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, bu kanuna ilişkin şu açıklamada bulunmuştur: “*...eski devirlerden kalma, bugünkü demokrasi esasına uymayan bazı lakaplar, unvanlar, rütbelere, nişanlar, madalyalar var. Bunların bir an evvel resmi belgelerden kanunun karşısında kaldırılması inkılâbımıza uygun bir hareket olacaktır.*” (TBMM Zabıt Ceridesi, 26 Kasım 1934, ss.40-41.)

Bu Kanunun çıkarılması ve halka yönelik başlatılan seferberlik günlerinde Atatürk'ün çevresindeki yakın arkadaş ve dostlarına onların özelliklerine göre bulunduğu soyadlarını eliyle yazdığı kâğıtlara imzalayarak hediye ettiğini görüyoruz. Bu doğrultuda Atatürk, o dönemde İktisat Bakanı olan ve daha sonra Başbakan ve Cumhurbaşkanı görevlerinde bulunan Bursa'nın Gemlik İlçesi Umurbey Köyü'nden Mahmut Celal Bey'e “*Bayar*”, (Avşar ve Kaya, 2013:81) 1924 Yılında Bursa'ya gerçekleştirdiği üçüncü gezisinde evlat edindiği manevi kızı Sabiha'ya da “*Gökçen*” soyadlarını vermiştir. (Verel, 1994:69)

4. BURSA'DA MİLLİ BAYRAMLAR

Milli Mücadele sonrasında kazanılan büyük zafer, ulus olgusu ve bu olgu içerisinde Türk Kimliğinin sağlam temellere dayanan bir yapı haline gelmesine katkı sağlamıştır. Türk milletinin devrim değerleriyle bütünleştirilmesi noktasında milli

bayramlar önemli yere sahip olmuştur. Milli Mücadele'den itibaren çeşitli tarihlerde kutlanmaya başlanan 23 Nisan, 30 Ağustos, 19 Mayıs, 29 Ekim gibi bayramlar zaman geçtikçe Türkiye Cumhuriyeti'nin gurur ve sevinç günleri olarak buldukları noktayı sağlamlaştırdıklarını görüyoruz. (Bolat, 2007:70) 29 Ekim 1923'te TBMM, 1921 Anayasası'nda yapılan değişikliklerle devletin yönetim biçimini Cumhuriyet olarak ilan etmiş, bu ilan aynı gece atılan 101 pare top atışı ile ülke genelinde duyurulmuş, Cumhuriyetin ilanının birinci yıldönümü olan 29 Ekim 1924 tarihi de coşkuyla kutlanmaya başlanmıştır. (Doğaner, 2007:2) 29 Ekim'in Milli Bayram olarak kutlanması hususu, 2 Şubat 1925 tarihinde Hariciye Vekâleti tarafından TBMM'ye yapılan kanun teklifi ile Meclis gündemine taşınmış, Cumhuriyet Bayramı, Meclisin 19 Nisan 1925 tarihli oturumunda resmen "*Milli Bayram*" olarak kabul edilmiştir. (Bolat, 2007:96) İlk yıllarda Devletin yeni kurulmuş bir devlet olması, Cumhuriyetin henüz ilan edilmiş olması gibi nedenlerle yeni rejimin halka benimsetilmesi noktasında Cumhuriyet, devrim ve benzeri konuların yapılan konuşmalarda yoğun olarak vurgulandığını görmekteyiz. (Şeneken, 2009: 61) Cumhuriyet Bayramları içerisinde Onuncu ve On beşinci yıl kutlamalarının ayrı bir yeri bulunmaktadır. Bu bayram kutlamalarında coşku doruğa çıkmıştır. Bu kutlamaların coşkusunu artıran en önemli nedenlerden biri, Atatürk'ün Cumhuriyetin ilk 15 yılında devlet başkanı olarak hayatta ve halkın arasında yer almış olmasıdır. Yapılan coşkulu kutlama törenlerindeki konuşmalarda, genelde Cumhuriyetin geldiği büyük aşamaya vurgu yapılmış ve halk ile yeni rejim arasında bütünlük sağlanmıştır. (Şeneken, 2009:92)

4.1. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları ve Bursa

Bursa'da da Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamaları için kapsamlı hazırlıklar yapılmış ve kutlamalarda halkın büyük coşkusu kendini göstermiştir.(Yüceer, 2005:149-163) Bu tarihte yapılan kutlamaların daha sonraki yıllarda yapılacak uygulamalara örnek oluşturduğunu görmekteyiz. Bu noktada Bursa'da 1938 tarihinde yapılacak kutlamalar için ayrılan bütçe, 1933 yılı kutlamalarıyla yapılan karşılaştırma sonrasında belirlenmiştir. Cumhuriyetin on beşinci yılında Bursa'da yapılacak kutlamalarda her evin en az iki bayrakla süslenmesi, şehrin aydınlatılması, yapılacak geçit törenlerine öğrencilerle birlikte işçilerin de katılması kararlaştırılmıştır. Bunun yanında kutlama törenleri, köylerde de ihmal edilmemiştir. 29 Ekim günü, köylünün köy meydanında toplanması sağlanacak, köyün öğretmeni ya da muhtarı tarafından bayramın anlam ve önemi köylüye anlatılacak ve hep birlikte Cumhuriyet marşı söylenecektir. (Çakmak, 2010:3) Bursa'da bayram kutlamaları 28 Ekim günü Atatürk anıtına çelenk konulması ve yapılan konuşmalarla başlamıştır. O akşam şehirde iki tane fener alayı düzenlenmiş ve şehir büyük coşkuya tanık olmuştur. 29 Ekim günü sabah saatlerinde başlayan kutlama törenleri ardından, Vali Şefik Soyer tebrikleri

kabul etmiş; daha sonra şehrin merkezindeki törenlerle kutlamalar devam etmiştir. Işıklar Askeri Lisesi bandosunun İstiklal Marşı'nı çalmasıyla geçit töreni başlamıştır. Halkın her kesiminin, şehirdeki tüm önemli kurum ve okulların üyelerinin katıldığı bu geçit töreninde geçiş kıtaları selamlanmış ve törenlere yaşanan büyük coşku damgasını vurmuştur. Bayram coşkusu tüm gün boyunca devam etmiş; eğlenceler ve oyunlar arasında Atatürk anıtının önünde havai fişekler atılmış ve böylece şehir baştanbaşa parlayan bir yıldız haline gelmiştir. Bayram kutlama programında, Atatürk Stadyumunda gerçekleştirilen spor etkinlikleri, meydanlarda, caddelerde ve halk kürsülerinin etrafında verilen konferanslar da yer almıştır. (Çakmak, 2010:11-16)

4.2. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Kutlamaları ve Bursa

Büyük zaferin kazanılması sürecinde ulus devlet olgusunu ortaya çıkaran en önemli gelişmelerden biri de, 23 Nisan 1920 tarihinde Meclisin Ankara'da açılması olmuştur. TBMM, "*Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir.*" vurgusuyla ulus iradesinin uygulamaya aktarılmasına önemli bir kazanım sağlamış ve Meclisin açılış günü, 1921'den itibaren "*Milli Hâkimiyet Bayramı*" olarak kutlanmaya başlamıştır. "*Milli Hâkimiyet Günü*" olarak kutlanan bu bayram, daha sonraki dönemde yardıma muhtaç ve yetim çocukların korunma altına alınmasını sağlayan bir hayır kurumu niteliğinde olan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin 1927 yılında almış olduğu bir kararla, ilk kez Çocuk Bayramı olarak kutlanılacaktır. (Akın, 1997:92) Cemiyetin Bursa'daki şubesi, yetim ve kimsesiz çocuklar yanında, yeterli geliri olmayan yoksul ailelerin çocuklarının gıda, bakım ve tedavi ihtiyaçlarının karşılanması, çoğu Muradiye ve Setbaşı'nda bulunan fabrikalarda çalışan annelerin çocuklarının bakımı için düşük ücret karşılığında kreşler açılması, gibi faaliyetler yürütmüştür (Bursa İl Yıllığı, 1934:7) 1930'lu yılların sonuna gelindiğinde Bursa'da bu faaliyetleri yürüten, cemiyete bağlı üç kreş etkinlik göstermekteydi. Bursa şubesi, kuruluşundan itibaren yıllar içerisinde yoğun bir biçimde çalışarak gelirini artırma yöntemleri aramış ve bu doğrultuda gerçekleştirdiği çeşitli sosyal etkinlikler aracılığıyla elde ettiği gelirlerle köy ve kasabalarda bakıma muhtaç çocuklara yardım etmiştir. (Cumhuriyetin 15. Yılında Bursa, 1938:177.)

Milli bayramların coşku ile kutlanmasında en önemli etken, hiç şüphesiz bu bayramlara devlet başkanı Mustafa Kemal tarafından önemle sahip çıkılması olmuştur. Mustafa Kemal, bu törenler sırasında çocukların otomobille gezdirilmeleri için kendi otomobilini tahsis etmiş; Cumhurbaşkanlığı Bandosu'nun Çocuk Sarayı'nda konser vermesini sağlamıştır. (Akın, 1997:92) Bu bayram törenlerinde yapılacak etkinliklerde şehit ve gazileri çocukları olmak üzere tüm ülkedeki korunmaya muhtaç çocuklarına yardım edilmesi amaçlanmıştır. Çocuklara daha neşeli dakikalar

yaşatarak onları mutlu etmek etkinliklerdeki başlıca hedef olmuştur. Bu noktada Himaye-i Etfal Cemiyeti Bursa Şubesi tarafından da bir bayram programı oluşturulduğunu görmekteyiz. Bursa'daki bayram kutlamaları Muallimler Birliği, Otomobilciler Cemiyeti, sinema sahipleri ve halk tarafından büyük destek görmüş; şehirde bakıma muhtaç ve yetim çocukların sevinç ve mutluluğa boğulması kutlamalardaki temel amaç olmuştur. Cemiyetin Bursa Şubesi tarafından hazırlanan programa göre Himaye-i Etfal Cemiyeti adına oluşturulan heyet sabah saatlerinde Bursa'daki okulları dolaşarak çocukların bayramını kutlamıştır. Törenlerin başlamasıyla çocuklar, Türk Ocağı, Halk Fırkası, Muallimler Birliği gibi önemli kurumlara ziyaretler gerçekleştirmişlerdir. Daha sonra çocukların kendi aralarında yarışmalar düzenlenmiş; Otomobilciler Cemiyetinin yaptığı katkıyla çocuklar gezdirilmiş ve Muallimler Birliği tarafından Milli Sinema ve Şark Sinemasında film gösterimleri yapılmıştır. Son olarak Bursa Halk Fırkası Şubesi önünde çocukların okuduğu şiirler ve yaptığı konuşmalarla törenler sonra ermiştir. (Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi, 1927:5) Bursa'da gerçekleştirilen 23 Nisan Çocuk Bayramı kutlamalarının bu şekilde sona ermesi ardından, ilerleyen zamanlarda da “*Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı*” olarak kutlanmaya devam edildiğini görüyoruz. Ancak daha sonraki süreçte 27 Mayıs 1935'te çıkartılan kanunla, bu kutlamalara verilen isim Türkçeleştirilmiş ve “*Ulusal Egemenlik Bayramı*” haline getirilmiştir. (Aslan, 2011:59)

SONUÇ

Büyük Zaferin kazanılması ve Milli Mücadelenin sona ermesi ardından Türk Devletinin kurulması ile başlatılan devrim süreci günlük yaşamın tüm alanlarını kapsamıştır. Özellikle Cumhuriyetin ilanı sonrasında Türk Devleti'nin çağdaş dünyanın değerlerini benimsemesi ve uygar dünyanın bir parçası olması hedeflenerek siyasi, sosyal, ekonomik alanlarda köklü devrimler gerçekleştirilmiştir. Devrimlerin halk tarafından kabul görmesi ve benimsenmesi bağlamında Atatürk'ün Yurt Gezileri, özellikle kamuoyu oluşturma ve yapılan devrimleri değerlendirme işlevi üstlenmiştir. Bu süreçte Atatürk'ün Yurt Gezilerinde sıklıkla uğradığı merkezlerden biri olan Bursa, devrimlerin Anadolu'ya geçirilmesi bağlamında bir ön uygulama kenti rolünü üstlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk başkenti ve geleneksel düzenin bir temsilcisi olan Bursa, bu süreçte Cumhuriyeti ve onun değerlerini benimseyen devrimlere destek veren, diğer Anadolu kentlerine örnek olan bir konuma sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv ve Resmi Kaynaklar

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 30-10-0, Yer Kodu: 102-667-6.
“Şapka Kanunu'na karşı bazı yerlerde baş gösteren irtica hareketlerinden dolayı Bursa gençliğince gösteri yapıldığı”

Bursa 1934 Yıllığı, Bursa Belediyesi Neşriyatı, 1934, s.6.

Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetin 15. Yılında Bursa, Bursa, 1938, s.167.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, Cilt.19, İçtima.3, 25 Kasım 1925.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre. II, Cilt.22, İçtima. 3, 4 Ekim 1926.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IV, Cilt 23, İçtima.3, 18 Haziran 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi. Devre: IV, Cilt 23, İçtima. 21 Haziran 1934, 3 s.246.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, Cilt.25, İçtima.4, 25 Kasım 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre. IV, Cilt.1, İçtima.8, 26 Kasım 1934

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-2010), Türkiye Büyük Millet Meclisi Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010,s. 248.

Sürelî Yayınlar

Açıksöz 25 Ağustos 1925

Cumhuriyet 23 Eylül 1925

Cumhuriyet 28 Eylül 1925

Hâkimiyet- i Milliye 29 Eylül 1925

Hâkimiyet- i Milliye 30 Eylül 1925

Hâkimiyet-i Milliye, 10 Haziran 1926

Kurun Gazetesi 8 Haziran 1936

Milliyet Gazetesi 18 Kasım 1956

Vakit 24 Ocak 1923

Vakit 25 Eylül 1925

Vakit 28 Eylül 1925

Vakit 29 Eylül 1925

Telif Eserler

- AKIN, V. (1997) “23 Nisan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramının Tarihçesi” Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (3) ss.90-105.
- ASLAN, D. A. (2011), Cumhuriyet’in Törenselleşmesi: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Milli Bayramlar (1923-1938), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Ankara.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal. (2005), Nutuk, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III,(2005) Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- AVŞAR, Z. ve Ayşe K. (2013), “Cumhuriyet Türkiye’sinin Halkçılık Uygulamaları ve Soyadı Kanunu Örneği”, Turkish Studies, (8/5), ss.70-102.
- BOLAT, B. (2007), Milli Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960), Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- ÇAKMAK, F. (2010),“Bursa’da On beşinci Yıl Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları” Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y:11, S.18, /1, ss.2-23.
- DOĞANER, Y. (2007),“Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları”, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, (5/9), ss.1-24.
- DOĞRAMACI, E. (2004), “Atatürk ve Kadın Hakları”, Atatürkçü Düşünce El Kitabı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- DUROĞLU, S. (2007), Türkiye’de ilk Kadın Milletvekilleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÖKÇİMEN, S.(2008), “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”, Yasama Dergisi, (10), ss.4-26.
- Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi, (1927) “23 Nisan Türklerin Kurtuluş Günü ve Çocuk Günüdür.-Ankara Çocuk Bayramı ve Bursa Programı.” S.10. C.1. s.5.
- HİKMET, A. (2008), Bursa Seyahati, (Çev.) Nezaket Özdemir, Sentez yayıncılık, Bursa.
- KARA, N. (2004), “Atatürk’te Çocuk Sevgisi ve Manevi Çocukları”, Az Bilinen Yönleriyle Atatürk, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir. ss.86-102.
- KİLİ, S. (1995), Atatürk Devrimi, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- KOCATÜRK, U. (2007), Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, Atatürk Araştırma Merkezi; Ankara.

- ÖZKAYA, Y. (2004), "Atatürk ve Halkçılık", Atatürkçü Düşünce El Kitabı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- SOYAK, H. R. (2004), Atatürk'ten Hatıralar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- ŞENEKEN, S.(2009), 1930'lu Yıllarda İzmir'de Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü İzmir.
- Türk Hava Mecmuası (1926), "Köylü Kardeşler -Bursa Tayyare Cemiyeti", S13. C1. S.
- VEREL, O. (1994), Atatürk'le Bir Ömür Sabiha Gökçen Oktay Verel'in Kaleminden, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- YÜCEER, S. (2008), "Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama: Türk Kadınına Siyasal Hakların Tanınması", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.14, Yıl.9, ss.131-151.
- YÜCEER, S. (2005), "Onuncu Yılda Bursa'da Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları", II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı I, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, ss. 149-163.